

CSENGERY ADRIENNE ÉNEKMŰVÉSZ-TANÁR SZÜLETÉSNAPJÁRA

Csengery Adrienne

I.

1965-ben felvételt nyert a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolára, ahol tanulmányait Kutrucz Éva irányításával végezte, diplomáját 1970-ben szerezte.

A Magyar Állami Operaházban 1969-ben Fanchette (Mozart: Figaro házassága) szerepében debütált, a következő évtől az Operaház szólistája lett. 1973-ban első díjat nyert a 's-Hertogenbosch-i nemzetközi versenyen, 1974-ben elnyerte a párizsi Gabriel Fauré Énekverseny operakategóriájának nagydíját. 1974-től 1977-ig tagja volt a Münchener Operaháznak, ahol elsősorban Mozart szerepeket énekelt. Számos fesztiválon lépett fel, többek között Bécsben, Salzburgban, Londonban, Milánóban, New Yorkban, Glyndebourne-ban. Olyan karmesterekkel muzsikált együtt, mint Lovro von Matačić, Pierre Boulez, Claudio Abbado, Eötvös Péter, Bernard Haitink.

Hanglezfelvételeit több nemzetközi díjjal jutalmazták. Mint a kortárs zene hivatott előadója, számos új magyar alkotást mutatott be, a legnagyobb elismerést Kurtág György műveivel aratta. Hangversenyénekesként és régizenei előadóként is nemzetközi hírnevet szerzett. 1995 óta évente tart mesterkurzust a szombathelyi Bartók Szemináriumon.

Főbb szerepei: Pamina (Mozart: A varázsfuvola), Susanne (Mozart: Figaro házassága), Zerlina (Mozart: Don Giovanni), Fiordiligi (Mozart: Così fan tutte), Idamante, Elektra (Mozart: Idomeneo), Mimi, Musette (Puccini: Bohémélet), Lauretta (Puccini: Gianni Schicchi), Marie (Alban Berg: Wozzeck), Lulu (Alban

Berg), Anne (Sztravinszkij: A léhaság útja), Euridice (Gluck: Orfeo ed Euridice), Szarka néni (Puccini: A köpeny).

Csengery Adrienne munkássága elismeréseként 1981-ben Liszt-díjat, 1984-ben Érdemes Művész címet, 2001-ben Veress Sándor-díjat, 2008-ban Kiváló Művész címet kapott.

A fotó és a szöveg forrása: **Britannica Hungarica** - készült a **BMC** közreműködésével

II. AZ ÉNEKHANG SZÁMOMRA HANGSZER FEUER MÁRIA BESZÉLGETÉSE CSENGERY ADRIENNE-NEL¹

Csengery Adrienne
(hu-hu.facebook.com)

Csengery Adrienne-t a zenei közvélemény ma elsősorban a kortárs zene avatott előadójaként ismeri, főként külföldön, de idehaza is mindenekelőtt Kurtág vokális kompozícióinak sikerét társítják nevéhez. Pedig korábban jelentős operai eredményeket is elkönnyvelhetett: a budapesti dalszínház mellett a hetvenes években tagja volt a Münchener Operának és rendszeresen szerepelt többek között a Glyndebourne-i Fesztiválokon. Műveltségét, okosságát az egész zenésztársadalom becsüli, rendszeres hangversenylátogató, azon kevés énekesek egyike, akit nem csak a saját szakmája érdekel. Éppen 25 éve tagja az Operaháznak, de beszélgetésünk apropóját nem a jubileum adja, hanem a szokványostól eltérő pályafutása.

¹ Muzsika, 1996/5.

– *Nem a nagy divák szokásos útján indultál el: Mozart-énekesnőként léptél a közönség elé, dalokat, oratóriumokat énekeltél, és az elsők között voksoltál a historikus előadói irányzat mellett. Egyszóval az úgynevezett „kulturált” – méghozzá az e téren sikeres- énekesek közé tartoztál. Érdekelne, hogyan léptél olyan ösvényre, amelyet többnyire azok választanak, akiknek más téren, esetleg alkati okok miatt, nehezen indul a karrierjük.*

– Tulajdonképpen operai pályafutásom is több mint 25 éves. 1969-ben még főiskolás voltam, amikor a Figaro házassága Fanchette-jével debütáltam. Ez volt az első operai szerepem...

– ... és egy hagyományos operaénekesi karrier kezdete.

– Igen, bár meg kell mondanom, nem egészen erre készültem. Világéletemben énekelni akartam és színpadra vágytam. Gyerekkoromban ugyanis még nem tudtam megfogalmazni, hogy színésznő szeretnék-e lenni, aki énekel, vagy énekesnő, aki színpadon játszik. Nekem ez a két fogalom mindig egyet jelentett, de gyerekként az opera távol állt tőlem, mert hiányoltam belőle a színházat. Eleinte nagyon nem voltam kibékülve a hangommal, azt pedig a legkevesbé gondoltam, hogy a felső régiókban fogok „sikítózni”, mint a többi szoprán. Aztán ahogy a hangom fejlődött, kénytelen voltam elfogadni a saját vokális lehetőségeimet, belekényszerítettem magam a szoprán szerepkörbe és egyre jobban tetszett az éneklés. Rájöttem, hogy a hangom adta korlátokon belül széles skálán lehet játszani: a műfajon belül számos lehetőség kínálkozik számomra a szubrett szerepkörtől a drámai figurák megformálásáig, s persze az operában is lehet színházat csinálni.

– És nagyon hamar elkezdődött a vendégszereplések korszaka.

– A főiskola elvégzése után versenyeken indultam, amelyeket megnyertem. A versenygyőzelmek hatására szerződtetett a Müncheni Opera – ahol nagyon sokféle szerepet alakítottam, elsősorban Mozartot – és hívott meg két szezónra a Glyndebourne-i Operafesztivál, ahol nyaranta ugyancsak Mozartot énekeltam. Ezek a szerződések eredményezték, hogy aztán Európa számos operaházában vendégszerepelhettem. Ebben az időszakban, vagyis a hetvenes években, körülbelül 10 esztendeig elsősorban operát énekeltam. Sokfelé jártam, sok külföldi felkérést teljesítettem, de itthon is nagyon sűrűn léptem föl: gyakran előfordult, hogy hetente 5-6 előadásom volt.

– *Mi fordította meg ez a pályafutást? Egyértelműen a Kurtág-zenével való találkozás?*

– Igen, bár akkor még nem sejtettem, hogy ilyen gyökeres fordulat lesz az eredménye, és minden mást kiszorít az életemből.

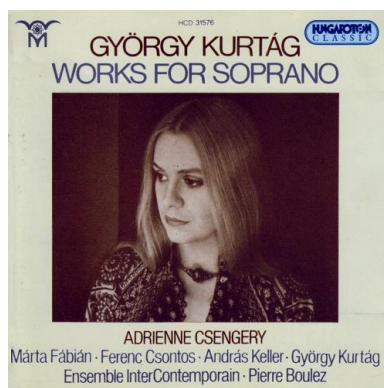
– *Hogyan kezdődött?*

– A kortárs zene főiskolás korom óta nagyon érdekelt. Tanáromnak, Kutrucz Évának elsősorban az énekművészet zenei oldala elsajátítását köszönhetem. Addig bezárt kapukat nyitott ki előttem, ő szerettette meg velem az akkor még számomra ismeretlen romantikus dalirodalmat, az ő hatására tanultam meg például németül, hogy jobban megértsem Schubert, Schumann, Brahms szövegeit. A korrepetitorom, Bakki József viszont észrevette zenei képességeimet, és kötelezővé tette, hogy 20. századi zenét énekeljek. Ő egyébként mindenkit szeretett volna erre ösztönözni, de nem mindenki hagyta magát, illetve nem mindenki volt rá képes. Én a kivételek közé tartoztam. Lulu dala volt az első modern zene, amit vele tanultam meg, körülbelül fél évig foglalkoztunk vele. Bakki nemcsak elemezte a darabot, hanem megtanította a tizenkétfokú komponálás alapelveit is, és azt, hogyan kell ehhez a zeneszerzői technikához hozzáállnom és praktikusan hasznosítanom. Ez a későbbiekben is kamatozott: a tudatosabb tanulással sok időt takarítottam meg. Tőle tanultam partitúraolvasást is, meg egy sereg technikai probléma megoldását. Bakki József hatására már a vizsgáimon is Menottit, Schönberget énekeltem, de ekkor még nem kerültem közvetlen kapcsolatba zeneszerzőkkel. Az ő dalait előadtam persze, meg néhány kortárs dalt a Rádióban. Én voltam akkoriban az irodalmi osztály ügyeletes énekese, megzenésített verseket szólaltattam meg. Ilyen módon és a népdal közvetítésével kerültem kapcsolatba Mihály Andrással. Ennek érdekes a története: Koncz Zsuzsa megkért, hogy készülő portréfilmjében énekeljem el egy átdolgozott erdélyi népdal eredeti verzióját. Mihály Andrásnak, aki látta a produkciót, kapóra jött a dolog, ugyanis egy hét múlva indult Nyugat-Berlinbe, ahol Maros Rudolf Siratóját és egy Kapr-etűdöt kellett volna Sziklay Erikával megszólaltatnia. Erikát éppen ekkor súlyos baleset érte, szó sem lehetett a fellépéséről. Mihály úgy gondolta, hogy aki így énekel népdalt, az feltehetően Maros Siratóját is elő tudja adni, a Kapr-etűdöket meg majd csak megtanítja neki. Ez a koncert nagyon jól sikerült. Kurtág, aki ebben az időben DAAD ösztöndíjjal Berlinben dolgozott, jelen volt a hangversenyen, de nem ismerkedtünk meg, Mihály Andrással viszont kezdetét vette egy nagyon szoros munkakapcsolat. Eleinte Sziklay Erikával felváltva énekeltük az együttesével előadott kortárs darabokat, később minden vokális feladatot rám bízott, s amikor bemutatta a Lulut az Operaházban, rám osztotta a címszerepet. Kurtág ezt a produkciót sem hallotta, viszont Mihályhoz fordult, amikor megghiúsult a Truszova párizsi bemutatója, ajánlana neki valakit, aki képes megszólaltatni a dalciklust. Mihálynak köszönhetően kerültem tehát vele kapcsolatba. Kurtág felhívott telefonon, megbeszéltünk egy találkozót, amelyen ő leült a zongorához és megpróbálta bemutatni a darabot. Nem az volt a fontos,

ahogyan a partitúrát játszotta, hanem az, ahogyan énekelt. A zeneszerző személyiségéből következett, hogy tudtam: sokkal fantasztikusabb a darab, mint amit az első találkozáskor felfogtam belőle. Abban a pillanatban habozás nélkül elvállaltam a feladatot. Kértem tőle egy kis időt a tanulásra, és úgy állapodtunk meg, hogy jelentkezem, amikor már tudok valamit a darabból, és elkezdhetünk dolgozni. Akkoriban rengeteg dolgom volt, készültem a londoni dalestemre is, nem sok időm maradt a Truszovára. Ott hevert a kotta a polcomon, időnként, lelkiismeretfurdalástól gyötörve átlapoztam, illetve megkértem Bakkit, aki persze azonnal átlátta a mű nagyságát, hogy segítsen. Igyekeztem néhány hangot megtanulni, de nem igazán tudtam, hogy fogjak hozzá. Amikor kezdett körmünkre égni a dolog, Kurtág rám telefonált. Megpróbáltam elénekelni azt a néhány hangot, amiről azt gondoltam, hogy már tudom, de persze kiderült: semmi sem volt jó belőle. Legalábbis nem úgy szólt, ahogyan azt ő elképzelte. Akkor rájöttem, hogy minden egyebet félre kell tennem. Afféle edzőtábor kezdődött számomra, ami azt jelentette, hogy még a karácsonyestét is a Truszova társaságában töltöttem. Naponta 4-5 órát tanultunk, próbáltunk.

Pierre Boulez, Kurtág György és Csengery Adrienne
a Truszova-lemez készítésekor - Párizs, 1983
(Moldován Domokos felvétele)

**A boldogult R. V. Truszova üzenetei: III. Keserű tapasztalás - Öröm és bánat:
Odavetted. (1:21)**

Kurtág György: A boldogult R. V. Truszova üzenetei op. 1

– *Miben különbözött ez a munka a korábbi felkészüléstől?*

– Mondhatom, egész éneklési technikám megváltozott, egész egyéniségem átalakult, hogy meg tudjam oldani a feladatot. Az iskolában tanultam oroszul, de csak annyira tudtam, amennyire mindenki más az én generációmban. A tanulást tehát azonnal nyelvleckékkel kellett egybekötni, mert nem elég nagyjából megérteni, hogy miről van szó: a szavak nyelvtani formáját és szinonimakészletét is ismerni kell. Persze nem tudom, mennyire hiteles az orosz kiejtésem, de mindent megtettem annak érdekében, hogy közelítsek hozzá: mindenekelőtt Dalos Rimmával, de Kurtág orosz tanárával is dolgoztam. Az orosz irodalmat is újra kellett olvasnom, nemcsak Dosztojevszkijt, hanem Ahmatovát, Blokot is. Ezért nevezem új korszaknak, ami ekkor elkezdődött. A párizsi bemutatót követte a londoni, utána jöttek a fesztiválok. A darabnak olyan átütő sikere volt, hogy a koncert- és fesztiválrendezők egymásnak adták a kilincset. Egyszer csak azt vettem észre, hogy tele van a naptáram és már nincs időm másra. A Truszova bemutatója után sorra írta nekem Kurtág a darabokat. Elsőnek a József Attila-dalciklus készült el, de ezt csak a következő évben mutattam be, mert a Truszova folytatása, a Jelenetek egy regényből is megszületett, s ez is óriási sikert hozott. A József Attila-ciklus voltaképpen az én jutalmam is, hiszen egy szál énekhangra íródott, és Kurtág itt tudatosan kihasználta a hangterjedelmemet. Másnak éppen ezért nehéz megtanulnia ezt a darabot, mert nem szokványos, hogy valaki kis c-t is tud énekelni, és a magas c-t is bírja.

– *A következő dalok, ciklusok, mindenekelőtt a Kafka-töredékek bemutatása azt eredményezte, hogy egész pályádat a Kurtág-zene előadása határozta meg. Mostanában viszont Kurtág nem komponál szopránhangra. Nem hagy űtt maga után ez a változás?*

– A Kafka-ciklus után talán Kurtágnak is elege lett az én hangomból: más színek, más problémák, a kórus, a zenekar kifejezési lehetőségei érdeklik. Mostanában megint elkezdett dalokat komponálni, de olyan irodalmi inspirációk hatására, amelyek férfihangot kívánnak, bár éppen a napokban kaptam tőle egy sorozat szoprándalt. De hogy a kérdésre feleljek, ez a probléma egy-két éve természetesen engem is foglalkoztat. Egyelőre nem érzem az űrt, mert rengeteg koncerten, fesztiválon énekelem továbbra is ugyanazt. Tudom, hogy az előadások száma idővel csökkenni fog, de most még nagyon nagy a sikerük. Mégis, talán valamivel több időm jut rá, hogy mással is foglalkozzam. De arra nem gondolok, hogy az operai pályát ott folytassam, ahol abbahagytam. Az a 25 év, amit az operaszínpadon töltöttem, nagyjából kimerítette a hangomban rejlő lehetőségeket. Nem hiszem, hogy sok olyan színpadi feladat akadna még

számomra, ami miatt nagyon akarnék operát énekelni, vagy ami miatt engem olyan nagyon követelne a színpad. Tudomásul kell venni, hogy az ember élete véges, a pálya is az, sőt igen rövid pálya a miénk. Változatlanul nagyon szívesen lépek föl színpadon, de éppen ideje szerepkört váltani. Ez nem is olyan egyszerű, hiszen egy szoprán mindig fiatal lányokat alakít, egy öregasszony viszont fiatal lány szerepében több mint komikus.

– *Egy ötvenéves énekesnő aligha nevezhető öregasszonynak.*

– Még sincs kedvem nevetségessé tenni magam. Talán akad számomra olyan szerep – most úgy látszik, hogy igen, amit meg tudok oldani a saját lehetőségeim határain belül. Ebben nagy segítséget nyújt az a tapasztalat, amit a modern zene előadásában szereztem. Itt kell elmondanom, hogy a Truszova bemutatója óta nemcsak Kurtág-zenét énekelek, hanem a kortárs magyar zeneszerzők színe-java nekem írt darabjait is. Boldogan, szívvel-lélekkel adom elő többek között Decsényi János, Dubrovay László, Faragó Béla, Farkas Ferenc, Jeney Zoltán, Orbán György, Sárty László, Szöllősy András darabjait. Decsényi és Orbán dalciklusok sorát írja a számomra; tudom, most is készülnek kompozícióik; ezt nagy megtiszteltetésnek érzem, és rendszeresen szólaltatom meg dalaikat. Ezt tehát nem érzek, a kortárs zenében szerzett jártasság viszont talán segít, hogy képes legyek színpadi szerepkörömből kilépni.

– *Milyen irányba?*

– A karakterszerepek felé. Ez pályám kezdete óta érdekel, és a dalok előadása közben kiderült, hogy elég jó a humorérzésem, ezt viszont az operaműfajban eddig – talán a Koldusopera Pollyjának kivételével – nemigen kamatoztattam. Vonzanak a szélsőségek, az erős karakterek, és érdekel, tudok-e valamit elérni ezen a területen.

– *Az előadóművészek tekintélyes része azt mondja, áldozatot hoz, ha a mai zene előadására specializálódik, az énekesek különösen gyakran hangoztatják, hogy áldozatkészségükkel tönkretették a hangjukat. Nem érezted soha ezt a veszélyt? Nem gondoltál rá, hogy sajátos pályaíved lezárhatja az énekes karrier egy másik szakaszát".*

– Ez a gondolat csak úgy merül föl bennem, hogy egész egyszerűen marhaságnak, álproblémának, kibúvónak tartom. Az a véleményem, hogy noha csak két hangszalagunk van, s ezzel kell minden feladatot megoldani, Mozart sem igényel más technikát, mint mondjuk, Orbán: ugyanúgy kell énekelni, ugyanúgy meg kell tanulni a zenei szöveget, és – énekes zsargonban fogalmazva – ugyanúgy be kell ültetni a torokba. Sőt sok esetben, olyan megoldások keresése közben, amelyekre egy klasszikus darabnál nem kerülne sor, a technika

nemhogy károsodnék, inkább kiszélesedik. Sokáig párhuzamosan énekeltem különböző műfajokat: klasszikus és barokk operát, oratóriumot és a legmodernebb zenét, mégsem tapasztaltam soha, hogy az egyik ártalmára lenne a másiknak.

– *Elég határozottan kacérkodtál a legutóbbi időkben is a historikus irányzattal. Úgy találod, hogy ez közel áll a kortárs zene előadásához?*

– Igen, ezt egyre inkább így látom. Nagyon jó nevű kollégáknak is hasonló a véleményük: a barokknál is régebbi zenét és egészen modern műveket énekelnek párhuzamosan, igen jól.

– *Mint Cathy Berberian...*

– ... és még sokan mások, akikre jellemző, hogy a mai zene előadása mellett régizenei együttesekben szólószerepet vállalnak. Így tesz többek között Rosemary Hardy, de szélsőséges példát mondva, említhetném Meredith Monk nevét is.

– *Ez nyilván az átlagosnál nagyobb zenei intelligenciát feltételez.*

– Inkább átlagon felüli muzikalitásnak nevezném, ami nem érdem, mert az ember vele született adottsága. Érdem viszont az átlagon felüli szorgalom. Se a régi zene, se a kortárs zene nem adja magát könnyen. Vagyis egy Schubert-dalt lehet lapról olvasni, Josquint vagy egy Monteverdi-madrigált már nem okvetlenül, és Kurtágot sem, hanem bizony neki kell látni és megtanulni. A mű elsajátítása tehát sokkal több időt vesz igénybe. Schubertnél vagy Mozartnál akkor kezdődik a művészi munka, amikor az ember már tudja a zenei szöveget. Ugyanez a munka természetesen nem spórolható el a kortárs zenétől sem. Ha valaki megelégszik azzal, hogy nagyjából meg tudja szólaltatni a hangokat, s azt hiszi, hogy ezzel kész a tanulás, akkor nagyon téved. Érdemes darabok buknak meg sorozatban azért, mert rossz az előadásuk.

– *Lehet, hogy annak az énekesnek, aki nem rendelkezik különlegesen csillogó hanganyaggal, kárpótlás a mostohább műfajokban való elmélyülés és a kulturáltabb előadás dicsősége?*

– Talán így van. Én azt hiszem, hogy egy valamirevaló énekes elég gyorsan felismeri a lehetőségeit, és megpróbál a saját korlátain belül mozogni. Az én nemzetközi karrierem elég jól indult és még mutatósabb lehetett volna, ha nem mennek el mellettem lehetőségek: a véletlenül múlt például, hogy Ponnelle meghívása ellenére, más elfoglaltság miatt nem énekeltem Mozartot a Salzburgi Fesztiválon, a Scalában meg azért nem vállalhattam el Berio operájának címszerepét, mert amikor a zeneszerző felkérése megérkezett, éppen gyereket

vártam. Pályám fordulópontján mégis arra a következtetésre jutottam, hogy Mozart-operát nagyon sokan tudnak úgy énekelni, ahogyan én, ezért számomra fontosabb, hogy találkoztam egy zeneszerzővel, aki bennem látta művei megvalósítóját.

– *Azt hiszem, el kell mondanunk annak a fiatalabb generációnak amelyik már nem ismerhette Sándor Judit, később Sziklay Erika tevékenységét, hogy Csengery Adrienne művészete nem a semmiből lett. Sándor Judit a háború utáni évtizedekben, Sziklay Erika közvetlenül előtted szolgálta és inspirálta a maga korszakának zeneszerzőit.*

– Erről valóban beszélni kell. Erikának, aki nagyszerű hallását és muzikalitását állította a rendkívül nehéz művek lelkiismeretes szolgálatába, igen sokat: alkotások tömegét köszönheti a magyar zenei élet, és azt, hogy megismertette a hallgatóságot olyan 20. századi remekművekkel, amelyeket addig Magyarországon nem adtak elő. Pályámat hasonlónak érzem Sándor Juditéhoz: ő operai szerepeivel párhuzamosan művelte a dalkultúrát, és ebből nem zárta ki kortársai daltermését. Egész megjelenése, hangvétele, kultúrája, műveltsége engem Schwarzkopfra emlékeztet, még az arcberendezése is hasonlít rá. Számomra a kortárs zenészek szegénységi bizonyítványa, hogy nem használták ki csodálatos adottságait. Neki tanszakvezető tanárnak kellett volna lennie, és fájdalmasnak tartom, hogy be sem tehette a lábát a Zeneakadémia énektanszakára, ahol pedig olyanok is tanítottak, akik az ő képességeinek a töredékével sem rendelkeznek. Amikor még versenyekre készültem, ő pedig a Versenyiroda megbízásából előzsűriben vett részt és konzultált a versenyzőkkel, némi bepillantást nyerhettem hallatlan kultúrájába, és azóta is sajnálom, hogy nem adhatja át intézményesített formában különleges képességeit és tapasztalatait a fiatal énekeseknek.

– *Úgy érzem, a tanítás tőled sem lenne idegen.*

– Nagy kedvem lenne hozzá. Egy-két éve határozottan úgy érzem, hogy összegyűjtöttem annyit, amennyit érdemes lenne átadnom. Mindazt, amit a tanáraimtól tanultam, a zeneszerzőktől kaptam, s a saját pályámon tapasztaltam. Nagy örömömre külföldön, Angliában, Hollandiában, Finnországban, Franciaországban már vezetem mesterkurzusokat, de ezek egészen más lehetőségeket nyújtanak, mint az, amikor „felépíthet” az ember egy növendéket, és szisztematikusan dolgozhat vele. Csakugyan: milyen lehetőségeket kínál a tanárnak, illetve növendékeinek egy mesterkurzus?

– *Csakugyan: milyen lehetőségeket kínál a tanárnak, illetve növendékeinek egy mesterkurzus?*

– Saját tapasztalataimból kiindulva: igen sokat. Annak idején egy weimari mesterkurzuson ébredtem rá hangterjedelmem lehetőségeire. Ezt annak előtte soha nem használtam ki.

– *Mekkora a hangterjedelmed?*

– Majdnem három és fél oktáv, a kis c-től a háromvonalas e-ig. Amikor ezt fölfedeztem, még f-es koncertáriákat is énekeltem. Korábban fogalmam sem volt róla, hogy képes vagyok rá, s egyáltalán nem használtam ki az alsó oktávot sem. Egy mesterkurzuson jöttem tehát rá, hogy ez az alsó oktáv nem csak az altok felségterülete, szopránok is beléphetnek ide.

– *Mesterkurzust – vagy nevezzük rövid szakmai képzésnek – már Magyarországon is tartottál, a tavalyi Szombathelyi Bartók Szemináriumon. Úgy tudom, ennek folytatását is tervezik.*

– Igen, ez volt az első jele az itthoni érdeklődésnek, s nagyon kellemesen érintett. Bartók, Kodály és Kurtág műveit tanítottam Szombathelyen, illetve a szeminárium folytatásaként az Avignoni Fesztiválon. Ez lelkesítő eredményt hozott számomra, mert igen jó képességű fiatalokkal találkoztam, akikkel azóta is rendszeresen dolgozom. Egy idő óta foglalkoztat a gondolat, hogy át kellene adnom mindazt, amit Kurtág vokális zenéjének előadásáról tudok, mert ezeknek a daraboknak akkor sem szabad elhallgatniuk, ha én már elhallgatok. Most, ezekkel a fiatal, lelkes, tehetséges énekesekkel találkozva bizakodva nézek a jövőbe.

– *Ugye megengedsz egy tapintatlan kérdést: nem érzel keserűséget, amikor másoknak átadod azt az ismeretanyagot, amely eddig a te privilégiumod volt?*

– Szó sincs róla! Sőt. A féltékenység világéletemben hiányzott belőlem, soha nem éreztem magam rosszul, ha úgy hallottam, valaki jobban énekli nálam ezt vagy azt a dalt, áriát. S nem álságból mondom: hihetetlen öröm, ha én taníthatok meg valakit arra, amit tudok; ha bevezethetek valakit a magam területére, ő pedig azzal igazolja a munkát, hogy jól oldja meg a feladatot. Természetesen nem a saját kópiáimat akarom gyártani, ezért nem is engedem, hogy a tanítványaim hallgassák a felvételeimet.

– *A kurzusra zeneakadémisták vagy főiskolán kívüliek jelentkeznek?* – Is-is. Van olyan növendék, aki most diplomázik a Zeneakadémián egy adott Kurtág-darabból. Hozzám nem énekórára jár, hanem azért, hogy segítsék neki a darab megtanulásában. Remélem, idén nyáron ismét találkozunk a Bartók Fesztiválon.

– *Mit szólnak ehhez az énektanárok?*

– Eddig nem tapasztaltam, hogy zavart okoztam volna, igaz, tudatosan nem avatkozom a dolgukba. Nagyon remélem, hogy a jövőben is együtt tudok működni velük, hiszen olyan felkérést kaptam a Bartók Fesztivál mesterkurzusaira, hogy egy több éven át tartó tanítás tematikáját és módszerét dolgozzam ki. Felkerestem tanárokat, akik szívesen engedik hozzám növendékeiket, már most vannak jelentkezők. Olyan is akad közöttük, aki már befejezte tanulmányait, olyan is, aki nem járt a Zeneakadémiára, hanem tanárképzőből vagy vidékről jött.

– *Hasznos dolog a mesterkurzus, de a kortárs zene tanításának, mint mindenütt a világon a Zeneakadémián is helye lenne.*

– Köszönöm, hogy ezt mondod. De az az igazság, hogy nem szabad a kortárs zenét elválasztani zenetörténeti előzményeitől. Magam sem szeretnék ebbe beskatulyázódni. Szeretnék olyan hangképzést tanítani, amely mindenféle feladat megoldására alkalmas, és természetesen hangsúlyos szerepet szánok a 20. századi zenének, hiszen meggyőződésemm, hogy aki ma él, annak nem lehet életcélja, hogy egy múzeumban legyen tollseprű. Nem elégedhetünk meg azzal, hogy 150-200 éves darabokról leporoljuk a ráakódott maszatot. Nem lehet életcélunk, hogy az előzményeket tegyük még csillogóbbá, vagy magunkat tegyük csillogóvá általuk, hanem igenis kötelességünk, hogy korunk zenéjét, uram bocsá' még rossz darabokat is előadjunk. Az ítélet joga nem az enyém: ha egy szerző megtisztel egy művével, nekem kötelességem a legjobb tudásom szerint sikerre vinni.

– *Meg újabb darabok írására inspirálni, ahogyan Fábrián Márta hatására is egy sereg cimbalomdarab született.*

– Éppen ezért kell arra nevelni a növendéket, hogy nyitott legyen, próbáljon minél szélesebb távlatokban gondolkozni, és ne állítson maga elé korlátokat.

– *A te tudatosságod feltehetően nagyon jól kamatozik a tanításban.*

– A tanítás egyik legvonzóbb sajátossága – nem én mondom ezt először, hogy az ember kénytelen megfogalmazni egy sereg olyan kérdést, amit magának nem tenne föl. Szavakba kell öntenem olyan technikai problémák megoldását, amelyeket eddig csak éreztem az izmaimmal, de most kénytelen vagyok tudatosítani is. Nagyon rossz instrukció az efféle: „képzeld azt, hogy te vagy az ez meg az”. Ennek semmi értelme. Pontos instrukciókat kell adni. S mihelyst a növendék érzi, hogy a tanár tudja, mit kell tennie, abban a pillanatban magától értődően fogadja meg a tanácsot, és benne is tudatossá válik, hogyan kell a hangot optimálisan megszólaltatnia. 25 év alatt nagyon sok mindent szedtem

össze tanároktól, zeneszerzőktől, kollégáktól, karmesterektől, s most úgy érzem, képes vagyok megfogalmazni, hogy mit akarok és mit nem. Nem szeretném fetisizálni az énektechnikát: természetesen minden hangnak csak akkor van értelme – akár szép, akár csúnya –, ha az adott mű szolgálatában áll. Számomra az énekhang hangszer. Úgy kell játszani rajta, hogy a művek – lehetőleg a zeneszerző szándékai szerint – optimálisan szólaljanak meg.

III.

„MINDENKINEK A SAJÁT HANGJÁT KELL MEGTALÁLNIÁ”
CSENGERY ADRIENNE TANÍTÁSRÓL, NYELVEKRŐL,
KODÁLY SZÜLETÉSNAPJAIRÓL²

Ahogy abbahagyta az éneklést, azonnal elkezdett tanítani, s a tőle megszokott lendülettel, szenvedéllyel látott neki a tanári munkának is. Csengery Adrienne örül annak, hogy hihetetlen gazdag művészi pályájának tapasztalatait megoszthatja a növendékeivel, akiktől mindig tanul ő maga is, s még ma is rá tud csodálkozni egy számára korábban ismeretlen dal szépségére. Az énekművésszel, aki 2021. január 3-án ünnepelhette 75. születésnapját öt nyelven folyó munkájáról, a kortárs és a barokk művek fontosságáról, valamint arról beszélgettünk, miért az ő tercettjük előadása – amelyben Várbiro Judittal és Zsádon Andreával énekeltek - jelentette Kodály születésnapjajának ajándékát.

– *Ha jól számolom, akkor már 15 éve tanít a Szegedi Egyetemen, emellett a Debreceni Egyetemen szintén oktatott.*

– Igen, ahogy abbahagytam az éneklést, azonnal nekikezdttem. Volt tanítványom, Temesi Mária hívott először szegedi mesterkurzusra, később pedig az egyetem állandó oktatója lettem. Ma persze – már nyugdíjasként – óraadó vagyok, de így is 12 órám van hetente. Debrecenben szintén évekig dolgoztam, de attól az intézménytől már elköszöntem, sok lett volna az utazgatás az ország két különböző pontjára. Én ugyanis mindennap hazavonatozom. De nagyon örülök, hogy átadhatom a fiataloknak a tapasztalataimat. Élvezem a tanítást, mert azt érzem, visszakapom, amit adok. Annak is nagy hasznát veszem, hogy tényleg mindent énekelhettem, az operák mellett rendszeresen felléptem dalesteken, ráadásul a világ rangos helyszínein, világhírű kollégákkal szerepeltem sok éven keresztül.

² Parlando 2021/1.

– *Dalirodalmat, kamaraéneket tanít, s az idegennyelven való éneklés rejtelseibe is beavatja a növendékeket.*

– Nagyon fontos, hogy lehetőleg mindent eredeti nyelven énekeljenek, és ezt is meg kell tanulni. Ugyanis teljesen másképp kell idegen nyelven beszélni, mint énekelni. Ehhez ki is dolgoztam egy megfelelő módszert. Arra való ugyanis az egyetem, hogy elsajátítsanak egy idegennyelvű repertoárt, utána már sokkal egyszerűbbé válik az életük. Így már használható tudással érkeznek a pályára. Én öt nyelven tanítok: németül, angolul, oroszul, olaszul, franciául. Ezért nem is engednek el Szegedről.

Csengery Adrienne és növendéke (Szombathelyi Bartók Szeminárium és Fesztivál, 2000. július 9-21.

(Muzsika, 2000/9. szám, Garas Kálmán felvétele)

– *Milyen ars poeticát tart a legfontosabbnak a tanításban?*

– Az alapokat igyekszem kiejtés terén átadni, s aztán ahogy énekelnek, abból derül ki, mennyit értettek meg az általam elmondottakból. S tanulok tőlük még ma is, én magam is. Ez minden tanárra igaz, van, aki nem vallja be, én azonban mindig, minden tudásnak örülök. Érdekes egyébként, hogy mit, hogyan lehet megtanulni. Annak idején például még az iskolában kezdtem oroszul tanulni, s aztán amikor megismerkedtem és dolgozni kezdtem Kurtág Györggyel, akkor derült ki, ez a tudás semmit sem ér, s szinte mindent előlről kellett kezdenem.

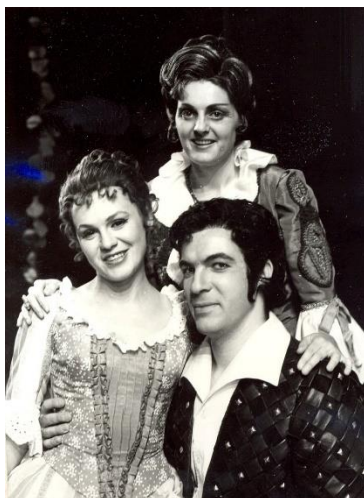
– *Mi volt ennek az oka?*

– Az iskolában ostoba módszerekkel tanultunk, bizonyos műveket kellett csak kívülről megtanulnunk. Ettől azonban nem beszéltük a nyelvet. Azt akkor sajátítja el az ember a legjobban, ha az életben, a mindennapokban gyakorolhatja. S nekem az volt a szerencsém, hogy végigénekelhettem a világot,

így sok nyelven kellett megszólalnom. Angolul például teljesen autodidakta módon tanultam meg.

– *A németjében pedig gondolom az segített, hogy szerződtette a Bayerische Staatsoper...*

– Igen, Marcellinára kértek fel, Beethoven Fideliójában, s ami meglehetősen nehéz abból a szempontból, hogy rögtön prózával kezdek a színpadon. Ráadásul ez az előadás a Münchner Festspiele keretében zajlott, tökéletes németséggel kellett hát beszélnem. Szerencsére az előadásban partnerem volt Dietrich Fischer-Diskau, aki rengeteget segített. Az ő felesége szintén magyar volt, Váradi Júlia, akit jól ismertem, így a kiváló bariton pontosan tudta, hogy nekünk a német nyelvvel milyen nehézségeink adódnak. Úgy vélem, számunkra ez az egyik legnehezebb nyelv, a kiejtése, s azok miatt a nyelvtani szabályai miatt, amelyek tőlünk idegenek. Dietrich nagyon finoman és tapintatosan, de folyamatosan javíttatott a közös munka során. Neki köszönhetem, hogy nemcsak beszélni, hanem énekelni is jól tudok ezen a nyelven. Tőle kaptam a legtöbbet. Később aztán a Figaro házasságában is sokszor szerepeltünk együtt.

Csengery Adrienne, Tihanyi Éva és Gáti István (Figaro házassága, 1977)

Die Zauberflöte - Duet (2nd Act, Finale) (2:50)

W.A. Mozart: A Varázsfuvola

Papagena és Papageno kettős (II. felv) Csengery Adrienne és Melis György
közreműködésével

© 2001 HUNGAROTON RECORDS LTD. Released on: 2001-01-07

– *Ebben a Mozart-operában Fanchette-ként kezdte...*

– Igen, még főiskolásként, a Magyar Állami Operaházban. Aztán két év múlva már Susanna voltam, s ez a szerep végigkísért húsz esztendőn keresztül.

Csodálatos helyszíneken, olyan kiváló kollégákkal énekelhettem, mint például Samuel Ramey. Nagyon sűrű és gazdag pályám volt. Erről is beszélek a növendékeknek minden órán. Ha áriát tanítok, az első kérdésem az, hogy tudja-e miről szól a darab, s hogy neki mi pontosan a szerepe. Arról is beszélünk, hogy a cselekmény során mi minden kötődik az ő figurájához. Persze, aztán saját magának kell mindent megoldani, nem kapaszkodhat más értelmezésébe.

– *S gondolom, sokat tanít a dalirodalom órákon a kortárs és a barokk zenéről is...*

– Főleg barokkról beszélek, mert mindenki csak a romantikus zenére fókuszál, pedig a barokkból kellene kiindulni. De persze, kortárs művet is rengeteget tanultam. Ha pedig egy énekes sokat gyakorol, sok új darabot tanul, akkor kialakul az abszolút hallása. Velem is így történt. Sokat segített a pályám során, akárcsak az, hogy három és fél oktávos hangterjedelmem van, ami ritka dolog. Ezért is figyelek arra, hogy a tanítás során az adott darabot egy oktávval lejjebb énekeljem, hogy a növendékek a stílusra figyeljenek, a zeneiségre, és ne a hangszínemet próbálják utánozni. Annak ugyanis semmi értelme. Mindenkinek a saját hangját kell megtalálnia, s azon kell megoldania a feladatokat. Mondom is a tanítványaimnak rendszeresen: csak magatoktól tudtok megtanulni énekelni, mi legfeljebb csak segíthetünk ebben. Mert persze sok olyan műhelytitok akad, amit át lehet adni, de igazából énekelni csak magától tud megtanulni az ember, azáltal, hogy figyeli, hogyan működnek, miként kell használnia a hangszalagjait, az izmait. A zsigereibe nem tudunk beleköltözni. Mindenkinek mások az adottságai. Nincs két egyforma hang, ezt is tudomásul kell venni.

– *Ahogy azt is, hogy nincs két egyforma egyéniség.*

– Ami szintén nagyon lényeges, hiszen az előadáshoz minden szereplőnek hozzá kell adnia valamit magából. Szükség van személyiségre, kisugárzásra. Ahogy az is lényeges, hogy az énekes biztos legyen magában, hogy pontosan tudja, hogy mit akar, mert attól lesz ereje az előadásának. Hasznos, hogyha valaki intonáló hangszeren is képes játszani. Én magam nyolc évig hegedültem, sokat segített, ahogy az is, hogy oboázni ugyancsak tanultam. Ilyen tapasztalatokkal az intonáció is könnyebbé válik. S persze egy sikeres pályához a tehetség mellett szorgalomra is szükség van. Most a tanítás során is tapasztalom, hogy sokan érkeznek a szegedi egyetemre Szerbiából, s ők bizony ötször akkora szorgalommal látnak neki a tanulásnak, a feladatoknak. Ahhoz, hogy valaki eredményt érjen el, kiemelkedő előadóvá váljon, még rengeteg minden kell, többek között tökéletes ritmusérzék, stílusérzék és még hosszan sorolhatnám.

Kocsis Zoltán, Pilinszky János és Csengery Adrienne
(Moldován Domonkos felvétele, 1972 körül)

– *Éppen december december 16-án beszélgetünk, azon a napon, amelyet többször Kodály Zoltánt köszöntve töltötték, hiszen Várbiró Judittal, Zsádon Andreával énekeltek a zeneszerzőnek.*

– Igen, ezen a napon mindig eszembe jutnak az egykori találkozásaink. A tercettünk december 16-án megjelent a néprajzi kutatócsoportnál, ahol Kodály dolgozott, s születésnap ajándékként előadtunk neki néhány kórusművet. Nem volt könnyű dolgunk, hiszen mindegyikünk egy-egy szólamot énekelt, s ehhez hatalmas hangterjedelem kellett, óriási levegő. De sokat is tanultunk mindannyian ezekből a szereplésekből. S miután az együttesünk díjnyertes lett a „Ki Mit Tud?”-on, jártuk a tercettel a világot, olyan helyszínekre jutottunk el az éneklésnek köszönhetően, mint Moszkva, Szocsi, Jereván, Tbiliszi vagy Kijev. S már ekkor is én tolmácsoltam oroszul a többieknek... Kodállyal később is sokszor dolgozhattam, és rengeteget tanultam tőle. Kodály-Vargyas A magyar népzene című művét pedig az egyik legfontosabb kötetnek tartom ma, tanárként is. Anélkül senki sem fejezheti be az egyetemet, hogy ne énekelne el legalább két Kodály-balladát. Ezek ugyanis fantasztikus művek, írtam is róluk egy dolgozatot, amit számos alkalommal előadtam. Nagyon lényeges a szövegelemzés, ami ezeknél a műveknél azért is szükséges, mert sokan már nem értik a régies nyelvezetüket.

A Magyar Rádió stúdiójában, Szokolay Sándor Lalala című meseoperájának felvétele.
Palcsó Sándor, Csengery Adrienne és Várhelyi Endre.
(Fotó: Szalay Zoltán, 1970)

– *Most Ön is online tanít?*

– Igen. Bár nem szeretem ezeket a videofelvételeket, de most ilyen a helyzet. A növendékeim elküldik a felvételt, én pedig elmondom a véleményemet. Az élő előadásokat kellene persze hallgatni és nem konzervműsort, de reménykedjünk abban, hogy nemsokára ismét lesz erre lehetőség. Így is érnek azonban csodálatos élmények. Az egyik növendékem hozott például egy számomra eddig ismeretlen Schubert-dalt, s amikor meghallgattam, rájöttem, hogy ez a szerző egyik legszebb dala. Utána Kurtágnak - akivel ma is napi kapcsolatban állok - megemlítettem, s ő, a címet hallva azonnal mondta, hogy az az egyik legszebb Schubert-dal... Örülök, hogy sokan akarnak nálam tanulni, hogy én is mutathatok nekik olyan műveket, amelyeket sokszor énekeltem, ők azonban nem ismernek. Miután ugyanis megnyertem egy hollandiai énekversenyt, attól kezdve velem énekeltetek számos olyan szerepet, amelyekben egyébként nem léptem volna pódiumra.

– *Rendhagyó a repertoárja, sok különleges darabban is szerepelhetett.*

– Mindig is szerettem az izgalmas előadásokat. Máig emlékszem Mozart Idomeneójára, amelyet Budapesten énekeltem, Fischer Iván dirigálásával, Ascher Tamás rendezésében. Fantasztikus élmény volt. Mivel nem tudtak elegendő próbaalkalmat biztosítani, Ivánék otthonában gyakoroltunk az Operaházzal szemben. Ebben a darabban alakította Korondy György az apámat, és igazán kiválóan énekelt, pedig előtte nem szerepelt ilyen művekben. Hihetetlen, hogy mennyit tanultam tőle.

Ugyanilyen nagy hatást gyakorolt rám a londoni Albert Hallban előadott Don Giovanni, amelyben Zerlina lehettem, az angliai Figaro házassága-előadások, vagy a Glasgowban tartott produkciók. Az egyiket megnézte Jean-Pierre Ponnelle is, aki utána felkért, szerepeljek a következő Mozart-rendezésében. Sajnos azonban a másik szereposztás Susannája beteg lett, így nem tudtam a Ponnelle-produkciót vállalni. Egy másik ilyen, be nem teljesedett felkérés Berióhoz kötődik. Ő hallott Kurtág-darabot énekelni, s utána arra kért, énekeljem el operájának főszerepét. Azt azért nem tudtam vállalni, mert éppen abban az időszakban már a fiam születését vártam. Később Ponnelle Monteverdi-sorozatára is hívott, akkor azonban a Magyar Állami Operaház nem engedett el, mert Szabó Ferenc Légy jó mindhaláligjában Bella kisasszonyt alakítottam... Azt az engedélyt sem kaptam meg a dalszínháztól, hogy a müncheni Staatsoper állandó tagja legyek. Viszont így is rengeteg darabban szerepelhettem vendégként, Lucia Popp halála után ugyanis én kaptam meg a szerepeit. Bejárhattam a világot, tényleg mindent elénekelhettem, s elképesztő élményeket szereztem.

– *Az éneklés és a tanítás mellett mindig aktív résztvevője volt a hazai zenei életnek, hiszen sok éven keresztül vezette a Magyar Zenei Tanácsot, s ma is az Artisjus Zenei Alapítványának kuratóriumi tagja. Mi mindennel tölti ma a napjait?*

– Most már sok mindent letettem. A Zenei Tanács élére sem jelöltettem magam negyedszer, azt gondoltam, jöjjenek a fiatalok. Örömmel és élvezettel tanítok, emellett ellátom a kuratóriumi tagságot. Tényleg tevékeny és gazdag szakmai pályám volt, így ez teljesen kielégít. S ma is mindent együtt csinállok a férjemmel, Moldován Domokossal, aki számos operában rendezett, temérdek közös előadásunk született, s akivel 51 esztendeje vagyunk házasok. Sokat foglalkozom az unokáimmal, a két kislány nagyon tehetséges, egyikük már öt esztendeje kiválóan csellózik, a kisebbik, aki hét éves, pedig színésznőnek készül... Hasonlítanak rám, az biztos. Érdekes, a fiam nem szívesen jött gyerekként az előadásokra, nem szerette, hogy másoknak énekelek. Aztán felnőttként meghallgatta velem Kurtág József Attila töredékek szoprán szólóra című darabját, s a végén csak annyit mondott a feleségének: “Az anyám tud valamit! “

Réfi Zsuzsanna

IV. FONTOSABB SZEREPEI ³

[Faust](#)
[1971.11.21.](#)

[Légy jó mindhalálig](#)
[1975.12.05.](#)

³ <https://digitar.opera.hu/szemely/csengery-adrienne/15349/>

[Bohémélet](#)
[1976.03.02.](#)

[Bohémélet](#)
[1976.03.02.](#)

[Bohémélet](#)
[1977.04.10.](#)

[Háry János](#)
[1977.11.20.](#)

[The Rake's progress](#)
1980

[The Rake's progress](#)
1980

[The Rake's progress](#)
[1980](#)

[The Rake's progress](#)
[1980](#)

[The Rake's progress](#)
[1980](#)

[The Rake's progress](#)
[1980.05.02.](#)

[The Rake's progress](#)
[1980.05.02.](#)

[The Rake's progress](#)
[1980.05.02.](#)

[The Rake's progress](#)
1980.05.02.

[Gianni Schicchi](#)
1980.10.18.

FUGA mikrokozmosz 089: Csengery Adrienne és Moldován Domokos:
<https://www.youtube.com/watch?v=VlqZWlfW96w> (5:48)

FIX TV | Bóta Café - Csengery Adrienne | 2013.08.21.
<https://www.youtube.com/watch?v=cE9CDSOyjs4> (58:29)